

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 ft félévre 2 ft, negyedévre 1 ft.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkeik, mint az előfizetési pénzek a „Köznevelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendőik

A magyarországi lat. és gör. szert r. kath. tanítók segélyalapja tárgyában.

„JÁNOS.

A RÓMAI SZENTEGYHÁZ ÁLDOZÁR BIBORNOKA, ISTEN IRGALMÁBÓL ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KEGYELMÉBŐL MAGYARORSZÁG HERCZEG-PRIMASA, ESZTERGOMI ERSEK STB. STB.

Krisztusban kedvelt tisztelendő papságunknak a főegyház-megye tanítóinak s összes szeretett híveinknek.

Üdv és áldás az Urban!

A magyarországi püspöki kar, hazánk történelmének tanúsága szerint, mindig kiváló gondnal viseltetvén az ifjuságnak vallásérkölcsi nevelése iránt, soha sem tévesztette szem elől, hogy a sikeres nevelés- és oktatásnak egyik legelső feltétele a tanítók anyagi gondjainak könnyítése, kik így annál szabadabban, annál nagyobb önfeláldozással szentelhetik erejük-, idejük- és életüket az egyház és hazára nézve egyaránt fontos népnevelés ügyének. Ily gondolatoktól indítatva siettek egyes főpapok a tanítók számára jövedelmező alapítványokat létesíteni, majd ismét áldozatkész hitközségek segélyével a tanítói állomások jövedelmeit szaporítani. Mások ismét erejük- és tehetségökhöz képest nyugdíj intézeteket hoztak létre, melyek, ha itt-ott nem is teljes ellátást, legalább csekély díjért tetemes segélyt nyújtanak a népnevelés nagy munkájában kifáradt s a megérdemelt pihenés és nyugalom után öhajtozó tanítóknak; míg végre számosan, különösen az egyházi rendből megtakarított illéreikről végrendeletileg is úgy intézkedtek, hogy azok a tanügy oltárára áldoztassanak föl, ekkép akarván még a siron túl is föntartani ama kapcsolatot, mely őket az iskolához, a buzgó és hivatásának élő tanítóhoz fűzte, ki működésök társa, munkájok részese vala.

Ámde mindezen segédeszközök és források, bármily nemes áldozatkészségnek és a népnevelők iránti szeretetnek tanúi, mégsem elegendők ama szükségletek fedezésére, melyeket a rohamosan haladó kor

lépten nyomon teremt és nem is ringatjuk magunkat ama csalódásban, hogy mindvégig elegendők lennénk, mert amint Isteni Mesterünk és minden tanítók példányképeinek szavai szerint, mindig lesznek szegényeink,¹⁾ úgy nem fognak azok bizonyára hiányozni a tanítói karban sem, hogy legyenek mindig, kik iránt gyakorolhassák szeretetüket és s irgalmassági cselekedeteiket azok, kiket az isteni gondviselés bővebben részesített a földi javakban, vagy csapásoktól kegyesen megmentett.

Ezek indították az elődei példája útján haladó püspöki kart, hogy a magyarországi katolikus tanítói kar részére egy oly segélyalapról gondoskodjék, mely kiegészítőleg járuljon az egyház tanítói szükségleteinek fedezéséhez, özvegyeik és árváik gyámolításához.

Az említetten kívül még mily indokok vezérelték a magyarországi püspöki kart ezen alapnak létesítésében, bővebben elmondottuk mult 1883. évi augusztus hó 9-én 3988. sz. a. kibocsátott főpásztori körlevelünkben. Az ott javaslatképen elmondottak élénk visszhangra találtak a lelkeskedő és többi papságunknál és a kath. tanítói karnál. A főegyház-megye minden esperesi kerületéből terjesztettek föl hozzánk jegyzőkönyvek, melyekben a papság ép úgy, mint a tanítói kar melegen üdvözlük a Segélyalap létesítésének eszméjét, anyagi hozzájárulásukat is készségesen felajánlják, sőt számosan már tényleg, tehetségökhöz mért tekintélyes összeggel, annak tagjai közé be is léptek. A jótékonyság terén ily nemes verseny örömmel tölté el keblünket. A mi fölött nem is kételkedtünk, hogy szent Pál apostol szerint a „szeretet soha sem szűnik meg“²⁾ általában, ép úgy főegyház-megyénk papjaihan sem, ép oly örömmel észleltük annak újbóli megvalósulását, és láttuk, hogy a szeretet, mely ugyanazon apostol szerint „a tökéletesség köteléke“²⁾ fényes tettekben nyilvánul ott, a hol az egyház és annak leánya az iskola, a papság

1) Mát 26, 11.

2) I. Kor. 13, 8

és annak munkatársa, a tanítónak egymáshoz való szorosabb fűzéséről van szó.

Mindezek után nem késtünk az eszme megvalósításához közreműködni. A nagyméltóságú püspöki karral többször megtartott tanácskozásainkban meglőnnek vitatva a kiváló egyházi és világi szakferfiak közreműködésével szerkesztett alapszabályok, míg végleg megállapítván, általunk és a magas kormány által jóváhagyatva: most már azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy azokat jelen körlevelünkben közölhetjük. Az alapszabályok értelmében szükséges szervezkedési teendők részben megtörténtek már s miután szerencsésen túl vagyunk a kezdet nehézségein, gondoskodni fogunk, hogy a mi még hátra van, mielőbb megtörténhessék s a segélyalap működését megkezdhesse.

Most pedig jüteket tisztelendő testvérek az Urban kérünk, hogy buzgóságotok s lelkesedéseket, melylyel a Segélyalap létesítését üdvözöltétek, mindvégig megőrizzék; a tanítói kar érdeklődését fönntartsa, hogy az alap, mely hazánkban az összes katolikus tanítókat egy nagy, egyháza és magyar hazája iránt szeretettel viseltető családdá egyesíti, teljesithesse föladatát, legyen ápolója, segítője az inségnek, hü öre az egyház és haza közös érdekeinek.

Ezek előrebocsátása után közöljük az alapszabályokat.³⁾

Perikles.

IV.

A persák elleni védő csaták s az azután fölmerült számos egyéb viszályok már-már betölthetetlen nyomokat hagytak magok után.

A kincstár üresen; s így egyjobb jövő reményében már kételkedni kezdének a jó érzésű hazafiak. Ez volt az indító ok, mely mindenkire egyaránt nehezedett, s mely minél tovább és tovább terjedt, annál nagyobb nyomort hagyott maga után.

Athen ó falai romba dölve — a polgárok egyenetlenkedtek, majd a lelkesebb honfiak pártokat alkotva azon törekedtek, hogy mikép lehetne most segíteni Athen sorsán. Az aristocratiai körökben szintén nagy mozgalom támadt, de nem volt férfit, kit az ügyek élére állíthatott, kítől Athen ótalmat nyerhetett, s kiből teljesen megbízhatott volna?

A mozgalom mindinkább s annál élénkebb volt, minél erőszakosabban hangzott mindenütt a pártok támadása, minél hevesebben harczolt a kor föradalmi szelleme a nemesség kiváltságai ellen. Hogy ezen a bajon segíthessenek, oly férfitra volt szükség, ki nemes embernek állásával és tekintélyével bírjon, de egyttal azon politikai mély belátással is, mely a nemesi osztály érdekein tülemelkedett, és az egész államot szeretettel ölelje magához. És ez a férfit, ki a pártküzdelmek közepette, mikor Aristides a sirban, Themistocles számkivetésben volt, Cimon pedig a Conservatív párt feje Hellason kívül tá-

borozott, — egész váratlanul Athen szerencsésére föllépett, a legnemesebb vérből származott Pericles volt.

Czélja neki s pártjának következő vala.

Miután Athen az Archipelagusban tekintélyes tengeri hatalomra tett szert, s így az atheniek minden fontos ügyre nézve a hatalmasabb sziget-államokkal egyetértettek, sőt ezek magukat szándékosan fölényének alá is vetették, lépjenek szorosabb összeköttetésbe, melynek feje, kincstárjuk középpontja Athen legyen. Mert ha Athen egyszer az egyedüli szövetséges város volt, mely önálló politikát követett, ha a pénztárkulcsa az Atheniek kezében volt, s ha öök képezték hajóikkal a szövetséges hajóhad legjelentékenyebb részét és magvát: akkor lássék is igazán Athen az általa egyesített szigetország és parti birodalom középpontjának, akkor annak kormányzása és különösen a szövetséges pénztár nem máshova, hanem oda való, őt illeti meg.

A politika merész volt, kivitele nem kis erőmegfeszítést igényelt, de a párt nem téveszté czélját.

A sziget-államok feje Delos volt, itt a közös pénztár, itt a szövetséges sziget-államok ügyei, kincse letéve oly férfiak kezébe, kik Delost Athennel majdnem egy hatalomra juttatták.

Nem volt könnyű feladat tehát a pártnak czélját valószínűsíteni, s éppen ezért nem is csoda, ha aggódrak a kivitel sikerén, bár végre is győzelmet aratott.

Delosnak ugyanis vagy volt oka föltétlen bizalommal viseltetni az Atheniek iránt, hogy a pénztár áthelyezését ártatlan dolognak tekintették, vagy különösen egyetértettek az atheniekkel, midőn ezt cselekedték. Véleményem szerint inkább ez utóbbi.

Mert a Delosi polgárok keblében még ébren volt az irigység, mely mindig rossz szemmel nézte Athen növekedő hatalmát s a fenforgó ügyet is a szövetséges viszonyokban döntő váltásznak kellett volna tekinteniök. Azért inkább azt vagyok hajlandó hinni, hogy a delosi államferfiak az Atheniek által megnyerettek arra, hogy tegyék meg az indítványt az ülésen, mely csakugyan bennök viszhangra talált s így a kezdetet a cselekvés követte.

A párt tehát sikert aratott. A pénztár Delosból 1800 talentummal — 9 és fél millió forint — Athenbe helyeztetett át; Nicias háboruja alatt 7000 talentum — 36 és fél millió — szállíttatott az Acropolisba. Mindezen kincseket Pericles a szépművészetek fölvirágoztatására fordítá, melyek az ő korában érték el a virágzás tetőpontját. Ez az ő örök dicsősége és érdeme.

Athen így Görögország élére állván, minden hellen nemzeti ügyre nézve vezéri hatalom és méltósággal fölruházva, méltónak igyekezett mutatni magát e fényes kitüntetésre; s a polgáriasodásnak egész fényét kifejtve, a bekövetkezett 40 év alatt a nagyságnak szédítő fokára emelkedett. Nevezetesen míg egyrészt a közre sokat áldoztak, a nyilvános ünnepélyek-, látványok és épületekre pazarul költek: addig másfelől a kereskedési szellem nem igen vergődött nagyra nálök. Thrácia s a fekete tenger partjaival mégis kereskedelmi összeköttetésben voltak. A kormányügyekbe való avatkozás és a közügyek fölötti nyilvános vitatkozás előmozdíták az értelem kifejlését, a logikai okoskodást, a dolgok viszonyainak hirtelesen és könnyű felfogását, s a kifejezésben való könnyű-

3) I. Thesaz. 4, 9.

4) Lásd lapunk legközelebbi számát.

séget, gördülékenységet és finomságot. A régiek említik, hogy erő és mélységre Demosthenes meghaladta Cimont, Pericles és Thucydides, de az előadás ildomosága s komolysága tárgyában távol van azoktól.

De hogy is ne! A lélek és képzelő tehetség eme röptét, magasztos szárnyalását mely átlengette Pericles meg Demosthenes beszédeit hatalmasan gyámolitá a gyökszavakban és törzsekben gazdag, szerkezetében ruganyos, az összetételek és származtatásokban változatos, s a legfinomabb nuanceokra, a leggyöngédebb eszmeszinezet kifejezésére hajlékony és világos nyelv; a legszebb és legzengzetesebb, melyet valaha emberek beszéltek.

A józan gondolkodás, és az ékesenszólás külön iskolákban tanítottak. S ki szerezhette volna meg könnyebben erre a képességet, mint azok, kiknek elemi könyvük Homer, Hesiod és Pindar volt, s a költészet életörök minden ünnepéyeibe belevegült; kiknek Socrates és Aristoteles a köztéren okoskodott, kiket Aeschylus, Sophocles és Euripides főséges gondolata a színpadon oktatott, míg Aristophanes bájos muzsája mulattatott, kiket Plató az academiában lelkesített s Demosthenes a szónoki széken megindított?

Pericles a szó szoros értelmében szigorú democratá, a nép embere volt; talán azért, hogy a nép vállain magas hivatalokra emelkedjék? . . . De hiszen, ha azt czélozta volna, akkor miért akart népszerű lenni? ő azt elnyerhette volna születése után is. Nem kereste soha és sehol sem tisztességtelen utakon és meg nem engedett eszközökkel a nép kegyét, — Thucydides I. i. c. feddhetlen magaviseletének jellemzi, ki semmi által sem volt megvesztegethető, pénz által pedig legkevésbé, sőt méltóságán alulnak tartotta a nép kegyenek tulságos vadászását. ¹⁾

Pericles a szó nemes értelmében finom műveltségű és Görögország tudományosságának színvonalán álló férfi volt, s azt a polczot, melyet elért a nép készítő, s nemzete ültető reá.

De bármennyi állt is Pericles rendelkezésére, — fénye, magasra törő lelke, szellemi tehetségeinek gazdag kincsesháza, — ami őt a polgárságnak ajánlotta, meg sem tudott könnyen és elfogulatlanul a nép embereivel társalogni; hiányzott benne az a nyájasság, melylyel Cimon megtudta nyerni az embereket a maga részére. A nép sem bízott annyira az aristocratában, mert már születésénél fogva sem hitt benne igazán és tiszta szeretetet a nép ügye iránt; tudták, hogy a tyrannismushoz való hajlam anyai részről öröksége a családnak, azért mindent ami az Alcmaeonidákkal összefüggött — úgy szólván — gyűlölt.

Periclesnek ily körülmények közepette legelső teendője volt a balvéleményeket magáról elhárítani.

Barátokat gyűjtve maga körül oda működött, hogy népében a maga iránt való szeretetet és ragaszkodást fölbreszse. Működött fáradhatatlan szorgalom és buzgalommal a népért s hazája érdekében.

Erdekes volna az események folyamatát kezdettől a liberalis párt diadaláig — bár általános vonásokban is változni — de a történelem világa itt eszerben hagy, kü-

lönösen a mi a részleteket illeti. Megkísértjük mindazonáltal az eseményeket Grote genialis fölfogása szerint a legfőbb pontokba összefoglalni, noha Schönmann értelmében az ellenkező nézetek lehetősége nem éppen kizárta Grote állításait aláírni, melyek bár nem mindenben támogattnak a történelem által, de viszont, nem is ütöknek bele. ²⁾

Athen akkor kezdi kifejteni politikáját, midőn urrá teszi magát az összes görög államok felett. Athen e hatalmaskodása visszatetszést szült, mert a görög államok közül talán egyiknél sem vésődött úgy be a polgárok kebelébe az autonomia, mint éppen a deloszi sziget-államnál. Megpróbálták ellenszegülni Naxos és Thajos, de megakoltak. Az elkeseredés folyton növekedett, úgy hogy Thajos feladása után vádat emeltek Cimon ellen, mintha a macedon fejedelem által megvesztegetette volna magát. De ez idő szerint az oligarcha párt lévén a hatalmasabb, Cimon fölmentetett. Spartát véghetetlenül bántotta, hogy elveszíté a hegemoniát s irigyelte, hogy az most más kezében van, nem is szünt meg folyvást ingerelni Athent, bár titokban Thasos szigetét segítette. A 404-iki földrengés Spartában csak növelte az általános mozgalmat, midőn a helyzetet kizsákmányolandó, az egyenlőt heloták fegyvert ragadtak. Sparta iszonyu veszélybe jutott. Segélyt kért Athentől, s ez válságra hozta az Aristocrata meg democratá pártot. E két párt mérkőzik meg egymással akkor, mikor válaszolni kell Spartának. Cimon Sparta mellett harczol, Pericles ellene küzd; de Cimon Pericles és Ephialtes heves ellenkezése daczára is győzött, s a népgyűlés 4000 embernyi segélyt szavazott meg Cimon vezérlete alatt Spartának.

Eközben a veszély Spartában tetőpontját éri el az u. n. Messeni harmadik háboruban.

De Sparta a nyújtott segélyt esuful visszautasította s Cimon anélkül, hogy részt vett volna a heloták elleni küzdelemben, rebus infectis visszatért Athenbe; és ez forduló pont. Cimon pártja folyton apadt, az elkeseredés nőttön nőtt s midőn az aristocraták az ostracismust indítványozták, a Pericles vagy Ephialtesnek szánt sulyok (számkivetés) fejökre esett vissza, Cimon lett az áldozat 401. 460 vagy 550-ben. ³⁾

Most Pericles és Ephialtes reformjaik kiviteléhez fogtak. Mindenekelőtt az areopag tekintélyét és hatáskörét csorbítani törekedvén, elvonták tőle a censori hatalmat a polgárok erkölce fölött ítélni, és mindent elvettek tőle, csak a halálos perekben való biráskodást nem, másrészt jellemtelen tagok becsmépzése által annak tekintélyét ásták alá.

A törvénytiszki teendők az u. n. dicasteriumokra vagyis rendszeren fizetett esküdtszékekre ruháztattak.

Az összes attikai polgárságból u. is évenként 6000-en lettek sorshuzás által dikastákká elválasztva, kik ötszázankint 10 sectioba, esküdtszékebe vagyis decuriába föl-osztván, gyakorlák a birói hatalmat; a hatodik ezer tartalékosok gyanánt fungáltak. Az archonok, kik eddig a biráskodást intézték, most csak előkészítik az ügyeket, az az a vizsgálatokat teljesítik, s a már megvizsgált jog-

2) Grote 40 fejt. Schönann, Verfassungsg. 82. 11.

3) Pullt, Cim. 16. 17. fejt.

1) Thueyd II. 60. Plut Peric XI., 15. X

esetet tárgyalás végett előterjesztik a dikásterionnak, mely ítél.

A békebírák intézménye is szerepelt Athenben a magán ügyek elintézésére, ezek mint első foku bíróság ítéltek a polgári peres ügyekben, s ha ítéletökkel a felek egyike elégtelen volt, ügyét a rendes törvényszékhöz föllebezette. ⁴⁾

Fennebb már érintettem, hogy a nagyszámu dikasztáknak az igazságtévéért, s talán azért is, hogy a néptörvényszékek látogatottak legyenek, az ott megjelent törvényszéki tagoknak Pericles napidíjt fizetett. És egyrésztől méltán. Mert a polgárság kora reggeltől a nap jó részét töltvén el így hivatalosan, jogot formálhatott ennek az időnek és fáradságnak a pótolására vagy pénzzel való megváltására. Csakhogy másrésztől mikor az ügyek már annyira megszaporodtak, hogy az ünnepek és közgyűlések (Ekklesiák) kivételével mindennap törvényt ültek, és az egész város, hogy így fejezzem ki magamat, egy nagy törvényszékhez hasonlított: e díjazás igen óhajtott kereseti forrásává vált a szegényebb osztálynak, sőt utóbb annyira elfajult, hogy naplopók és foglalkozás nélküli egyének töltötték meg a bírói termeteket.

És így könnyen elképzelhető, hogy milyen befolyással bírt e reform a polgárok jellemfejlődésére!

A közgyűlésekben való megjelenésért, és később a tanács tagjai számára is napidíj rendeltetett, sőt a közszónokok is fizetést huztak, ha az állam érdekében szólottak. S miután korábban főleg a vagyonos osztálynak mindennapi szükséggé vált a színház, hogy ebben az életben minden polgár egyenlőn részesülhessen, Pericles az állampénztárból fizette ki a jegyekért a díjat (dronikon).

Igy öltött mindig nagyobb és nagyobb mérvet a díjazási rendszer, mely ellepte az egész államéletet; olyan ujtás, mely az egész állam jellemére befolyt. Ezek s még egyéb intézkedéseik által csak nevelték a bajt s a dologtalanok számát, kik természetesen nem késtek égig magasztalni azokat, akik őket ily kedvezményekben részesíték.

A democrata pártnak ily fényes eredményei és vívmányai következtében, az aristocrata párt érzékenyen találva látta magát, s egy szenvedélyes pillanatban Ephialtest orozva meggyilkolá. Páratlan merénylet, mely Athen történelmében a négyszáz oligarcha uralmáig vagyis K. e. 411 évig elő nem fordul. De Ephialtes halála csak okozóra volt kedvezőtlen hatással: a néppárt még inkább érezte a reform fontosságát és féltett vezetője a magára maradt Pericles köré csoportosult. Bátran állithatni, hogy e percztől kezdődik a nagy férfiú kormányja; ő volt lelke, mindenható minisztere az atheni népek.

Pericles, hogy munkáját siker koronázza, nem úgy tett, mint az ideális államművészek szoktak, kik ideje előtt türelmetlenül célukra törekednek, hanem azzal kezdte, hogy az egész épületnek erős és biztos alapot temtett. Figyelmét tehát legközelebb a nép helyzetére fordította. Mindenekelőtt kieszközölte, hogy a gyűléseken minden polgár külön szavazattal bírt; — s születésénél fogva vagyonos levén a szegény osztályt magának lekö-

telezte, egyiknek polgárjogot, másiknak fekvő birtokot adott — így vélvén meg — megalapíthatni Athen felvirágzását, belső erejét. Valódi diplomata számításával tervelt, s lám úgy eltudta magáról a balvéleményt s az ilyen-olyan gondolatokat, mintha ő csupán csak önző vágyait akarná kielégíteni, és csalfa nagyságot szerezni — háritani s elannyira, hogy a samosi győzelem után a nép vállain emelve hordozá körül a városban s az első helylyel kínálta meg azt a férfiut, kitől ezelőtt idegenkedéssel, hogy ne mondjam, gyűlölettel fordult el.

A nép egyszerű szempontból szokott ítélni, és azért egy államférfiú igazi népszerűsége azon alapszik, hogy politikájának fő elvei tisztán és könnyen érthetők legyenek, hogy az emberek józan eszének megfelelően s végeredményükben sikert mutathassanak fel. Pericles államkormányzatának elvei valóban oly egyszerűek voltak, hogy minden polgár megértette: és míg Pericles különös súlyt fektetett arra, hogy az Atheniek ne úgy, mint a lacedaemoniak titkolózásban keressék erejüket, addig másfelől belátta, mit kell most, mit máskor tenni és tétetni. És a nép benne az emberi állapotok éles megfigyelőjét és kritikusat, az idő viszonyainak ismerőjét tanulván becsülni, és föllismerván benne jó geniusát, teljes bizodalommal adta nemesak magát, hanem városának kormányzását is az ő kezeibe.

És ő mint államintéző férfiú biztos kézzel kormányozta az állam hajóját és rendíthetetlen, szikla szilárdsággal uralkodott a forrongó nép fölött — Thucyd. II. 65.

Vége köv.

Armenia őshite.

(Mutatvány „Örményország történelme“ című nagyobb, kéziratban levő műből.)

Armais, Hajk törzsfőnöknek, kiről az örmények hajkoknak neveztetnek, unokája egy kellemesen emelkedő halmon 1975-ben Kr. e. alapította a messze ókorban oly jelentős szerepet játszó *Armarvir* városát *Arász* folyó partján, ¹⁾ *Kazach* kisebb folyó torkolatánál. E székváros közelében platánfa berket állított, melyben a hiedelem szerint a nagy mindenség gépezeteinek kerekét kormányzó fő lény, vagyis maga az Istenség lakozott, aki a nagy levelű titokteljes platánok susogó vagy zajosabb rezgésének cikázásai által érintkezett a halandókkal. A falevél rezgési jóslattudománynak száalai az előbbre haladott külföldre Epirusha kinyultak. Dodona leghíresebb és legrégebb jósdája volt Zeusnak: itt a szent berekben a tölgyfa leveleinek susogása, vagy a templom körül fölaggatott fémtányéroknek széllokozta érintéséből keletkezett csengése hirdette a jósigét. Később az assyr fenhatóság alatt Kárdos saját fiát Anusávant már születésekor ez örök és mindenható fölénynak szolgálatára szentelte, ki is ezokból *sos* vagy *sosannuer* néven is neveztetett, ami annyit jelent mint: „platánfának följajánlott.“ Mint ilyen a buja levelek rezgésén alapuló jóslattudományba beavatott szentnek,

1) Arász Erzerum török pasalikban nem messze az Eufrát forrásánál ered, Daghestanban a Kurral egyesül, mely ezáltal nagyobb hajókat is meg bírhat mföldnyi távolságra a Káspi tengerbe szakadásától. Midőn a hegyeken a hó elolvad, hihetetlen magasságra nő, miéért is már az ókorban Virgii találó kifejezése szerint „Pontem indignatus Araxes“ a hidak romboló rémeül, de egyszerűs mind a föld termékenyítőjeül volt ismeretes.

4) Hudtwalcken, ueber die öffentlichen u. Privat Schiedrichter Diäresen in Athen; Jena 1812.

risztának tartatott. Az elmék látkörére nehezkedett köd volt ez ugyan, de azért nem lehet kétkedni az iránt, hogy a hájkháziak uralma alatt a sok istenhit zajlásának mindig tovább emelkedő hullámai Armeniának sem előkelő köréibe, sem alsóbb rétegeibe nem csapódtak be. Bizonyítgassuk egy keveset.

Abban, hogy Armenia az igazság igéjétől hallását egészen el nem fordította, megerősít bennünket az is, hogy a világosságnak háttal álló ama gonosz vendég nem a nemzet életéből fejlődött, azoknak kórragadás karjaiba nem saját ösztöne, hanem idegen ösztönzések az Arsacidaházi uralkodók hozták az országot; Noe hagyománya vesztetett sokat eredeti tisztaságából, de azért az egy isten név és emberiség bölcsőjénél a fönmaradt igaz hit elemeinek éltető harmata volt ugyanígyra, hogy a sok istenhit még 149 évvel Kr. e. az örmények előtt ismeretlen tannak bizonyult be. — Az ember vágyait, szerelmét, gonosz szenvedélyeit és bűneit istenítő tannak képviselői nem voltak alkalmasok a fölnyit lombfái árnyában imádó ősi intézményeit keleti szívóssággal megőrizni törekvő nemzedék körében oly rohamos haladást tenni, hogy annak egészséges testét és lelkét az élet élő kéjelvek tömjénezéséhez lelánczolják és erkölcsi aszkórba ejtsék.¹⁾

A fönnebbiek szerint fölmerül még azon tény fölemelésének szüksége is, hogy a mindennapi sokaságon fölemelkedő Haiknak neve utat tört magának a csillagok honába is. Az Arsacidák korában az ország a sok istenhitel megismerkedvén, bizonyára a betelepített kegykereső papok által felvizsgatott képelem a népatya iránt rajongóknak érzékeivel csalóka játékot üzvé, szerettek őt mint a köznapi lényektől elütő ijaszt örök időkre összefűzni Orionnak, a híres vadásznak nevével, kit a hitrege szerint Diána ölt meg és a kiről a vihart és esőt hozó csillagzat neveztetett el. E messze mult időkről szóló kegyeletes emlékekben annyira beleélték magukat a késő utódok is, hogy még a ker. korban a szt. irás örmény szövegében „Orion“ ismételten „Haik“ néven fejeztetik ki.²⁾ Eszerint a dolog szorosabb vizsgálatánál kiderül, hogy Haik valamint ókori hívei mentek voltak fenhéjázó és istenítő igényektől s jelesen a Haik által alapított „Istenváros (Asztduadzásen) az ő hagyományaival ujjal mutat arra, hogy ezidétt az isteni kinyilatkoztatás alapigazságai ha szintén az emberi gyarlóságnak csatornáján folytak át a szivekke, mégis azokat az agylidércnek köde annyira el nem fátyolozta, hogy a nemzedék lelkiismeretében azoknak fogalma teljesen elpusztuljon és azokból torzkelt alakuljon.

Markovich Jakab,
főesperes, gymn. igazgató.

T Á R C Z A.

A kereszt és kakas.

Évszázadok jönnek mulnak. . .

Régi tornyán templomunknak

A keresztjel rendületlen

1) Sacrosanctum veri et unius Dei cultum a patriarchis olim in lucis arboretis, locisque ad silentium et vacandum Deo opportunis solere fieri. — Hartzheim, Explicatio fabularum gentili. Ld. Arsem Patradumi „Haik“ 620. l.
2) Jób. 38. 31. . . a gönczöl szekere köré eluanyhatod-e? Izzaiás örmény szövegének 13. 10. v.

Áll viharok s vésznek ellen.

Ha reá süt napsugára

Áldva hinti a határra.

S míg árnyában hivek ezre

Megpihen, vagy áldást esd le:

Vélnéd áldó főpap karja,

Ágát esdön úgy kitarja,

Ám a Gigas gögnek nem kell

Vallás megvív az egekkel;

Pártot üt, majd szentélyt rombol,

S Bábelt emel a sok romból,

Sártornyára egy kakast tűz

A vallással így is gunyt üz.

Im a Péter tagadása —

Góg — s hűtlenség e képmása

A keresztnek közelében!

Hogyha szél leng, szárnya lebben,

Nagy kaczeron meghajlongva,

Jobbra balra ingva, lógva,

Fordul sarkon és bókolgat.

A szél ellen köppenyt forgat;

Tánczol mint egy esze-vesztett,

Kicsufolja a keresztet:

Hogy ez áll és megse mozdul,

Ha szellő leng, ha vihar dul.

Bármerről a szél megered

Rozsdás sarka megnyikereg;

Ez is tőle csak gunymosoly

S a keresztnek vesztet jósol.

Vad vihar jön nemsokára,

Ráborul a láthatárra.

A kakasra önti mérgét,

Ing ez és meghajtja térdét;

Majd boszorkány tánczra pördül,

Nyaka, lába félre görbül;

Züzlött tolla szétzörömpöl,

Csonkult csőrén szél csörömpöl,

Szárnya csattan, karma roppan

Örült dühhel tova lebben

A szél szárnya, s vészesebben

Megrohanja a keresztet, —

Áll ez és csak meg se reszket

— Látott ő már más szeleket

De sérülést nem szenvedet! —

Nő a vész, dul vad viharja,

Ostromolja, tépi, marja,

Felsír, sziszeg, ordít a szél,

Sóhajt, nyög, végvívásra kél,

Hasztalan küzd bösz haragja!

Felsívít és odahagyja

Zúgva-búgva végre a tért.
 Am vészterhes epesötét
 Felhő keble megvillámlik,
 S visszasujtja bőszi villámit;
 De a szentjel érczes karján
 Siklik csak, nem sért a kaján;
 Föld salakja földre huzza
 S a kakast ott összezuzza.
 Ég haragja csattan, dördül
 S a hitetlen porba gördül. —

Évek százi jönnek mulnak. . . .
 Régi tornyán templomunknak
 A keresztjel rendületlen
 All viharoknak, vésznek ellen.
 Orkán, villám csak csiszolja,
 S fényét annál szebben szórja.
 Fénytengerben égre néz fel.
 A kakas meg porban vész el.

Bándi Vazul.

Ódon kolostorban.

Odon színezetű, megrongált kolostor
 Fejed fölött zúgott a vihar már sokszor;
 Születésed évét régóta beszéled,
 S ez a régi beszéd úgy szeretett téged!

Útött-törött ablak, omladozó szeglet
 Két század korodról hangosan beszélnek;
 De míg falad egykor unalmában bedűl,
 Léssz te legalább is négy századonfelül.

Kicsiny celláidnak kis szabásu ablak
 Világosságot is kis mértékben ad csak,
 Pedig hát volt idő, mikor nappal éjjel
 Igaz világosság innen áradt széjjel.

Világtól megvalva, mennyi nemes lélek,
 Mennyi igaz homi keresett föl téged!
 Mennyit éjszakáztak kutatva, tanulva,
 Hogy az igaz hitet ébreszhessék újra!

Azok, akik laktak egykor celláidban,
 Sokan alusznak már valahol a sirban;
 Soknak még neve is régen elmosódott,
 De annal nagyobboknak mondják az utódok.

Nem bántja az idő, nem az ő munkájok,
 Sőt sirjaikban is fényt sugároz rájok;
 Örök erdemük, hogy a vidék nagy része
 Imadkozva tekint Krisztus keresztjére.

Az élet könyvébe lévén ők beírva,
 Kél fölöttük majd a feltámadás pirja;
 Könnyebb lehet a hant, édesebb az álom;
 Isteni eszméért küzdvén a világon.

*

El-elnézem, hogy a régi idő itt-ott,
 Ujtott szobákban magának rést nyitott;
 Hogy még viaskodnak a mult és a jelen,
 De ki tudja, egykor mi leend e helyen.!

Látom, van még egy-egy ódon butordarab
 Ort állanak fölöttük a szomorú falak;
 Meg vannak viselve, rongálva jóformán,
 De mégis én soha, soha el nem szórnám.

Legalább legyenek emléki a multnak,
 Ha régi uraik immár el is multak,
 Ugy sem az az övök, mi uraik sorsa:
 A feltámadásnál nem kerülnek sorba.

Engem azért szólát a butorok sorsa,
 Mert az ember is csak mintha butor volna. . .
 Ő is lassan-lassan szintén, mint a butor,
 El — megviseltetik az időtől, bútól.

De azért van köztük feltűnő különbség,
 Mert mikor a butort egyszer félrelökték,
 Soha, míg a világ, nem világol rája
 Az emlékezetnek föllobbanó lángja.

Hanem így jövőben, valameddig itten
 A végenyészettől megvédi az Isten:
 Régi emberekre új világot vetnek,
 Kormányzói lesznek az emlékezetnek.

*

Ódon színezetű, megrongált kolostor,
 Zúg fölötted, tudom, a vihar még sokszor;
 De te küzdve azzal, tanítsad az embert
 Megnyugodni azon, mit az Isten rendelt!

Bodó Ádám.

A halál és halhatatlanság jelképei.

A mi a halál jelképeit illeti, melyek az olvasó kedélyére nagy hatást gyakorolhatnak, ezek egyike kétségkívül Homer Odysseája, Odysseus, ki hazájába visszatérni akar a tengeren ide s tova hanyattatik, nem jelképez mint az élet kőtöntéle viszonyaiban forgó lelket; a tévedések, a vészélyek, melyeket kiáll, az érzéki világ csalogatásai és csabjai; a baha melyet keres, a lélek eredeti tiszta szellemi állapota, melyből az érzéki világba leszállva nem hozott egyebet az egykori visszatérése kezességével és zálogául, mint csak magasabb eredetének többé kevésbé homályos tudatát, a mely tudat őt az élet tévedéseivel és gyötrelmeivel mindenha kedvetlenséggel és fájdalommal tölti el. Így Odysseus is, a bujdosó és a tűrő, a boszankodás és panasztudó, mint már a régiek is nevét magyarázták részben. Maga az utolsó vonás is, melylyel a költemény végződik (Odys. XIII. 187.) aluva hozzák hazájába s midőn fölébred, nem ismeri fel azt, igen jól megfelel ezen magasabb véleménynek. Hanem a halálnak és halhatatlanságnak a teljes symbolumai mégis a következők:

1) A puszpángfa vagy télizöld.)

Mint mindig zöldelő növény, symboluma mind az életnek, mind az örömmek. Már Izaiás prófétánál említ-

retik, midőn így szól az Ur: „a pusztában czedrust és fehér tövist, mirtust és olajfát nevelék; a kietlenben jegenyefát, szilfát és puszpángot helyezek egyetemben: hadd lássák és tudják, gondolják meg egyszersmint: hogy az Ur keze cselekedte, és Izráel szente teremtetta azt.“ De symboluma egyszersmint az új életnek a halálban, innen van, hogy némely vidékeken az elhunyt kisdedekek és még nem nősült vagy nem férjezett fiatal egyéneket, — azok koporsóit, sirkeresztjeit puszpáng cserjékkel és koszorukkal ékesítik.

2) A méh.

Az aegyptusiak a méhet mint egy már senyvedésnek indult bika testéből kirepülőt rajzolták, miért Philetas elegicus „bika szülött“-nek, Archilaus pedig egyik epigrammjában a méhet „az elrothadt ökor szárnyas gyermekének“ nevezi. S ha tekintetbe vesszük, hogy a méhek jól rendezett államaiktól eltávoznak ugyan, de azért mindig még a legnagyobb távolságból is ujból előbbi lakhelyökre visszatérnek, úgy azonnal megérthetjük, hogy miért tartották a méhet a régiek azon lelkek képeinek, melyek jóllehet az istenek lakaiból a földre leszállottak, de megemlékezve hazájokról, itt alant a földről szent és igaz életet élnek, s a nemsokára bekövetkező magasabb régiókban visszatérésre magukat készen tartják, s azért *Meleszoi*-oknak nevezetnek. Így találjuk tehát a senyvedésnek indult testből kirepülő méhben a halhatatlanság képét, Hogy ezen képre miért választották épen a bikát, látszólag abban leli magyarázatát — jegyzi meg Frídrich — mivel a bika és a méh a régieknél királyi jelképek valának.

3) A ciprus (fa).

Cyparissus, Apollo kegyencze, vadászat alkalmával, megölt egy nympháknak szentelt szarvast, e miatt mély bubánatba esett, és kérte az isteneket, hogy neki ezen bánata tartana örökre; így halt meg siránkozva és egy komor cyprusfává lett átváltoztatva. A cyprusnak levele mereven tapad az ághoz és fölötte sötétzöld színével, melyen a tavasz sem változtat semmit, a fának komor jellegét kölcsönöz, és így a cyprus jelképe lett egyszersmint a szomorúságnak, sötétségnek, halálnak és sirnak. A rómaiaknál azon ház elé, melyben halott feküdt egy cyprus ágat szurtak föl, hogy senki se menjen be abba, nehogy a halott megtekintésénél őt is érintse a halál ölo mérge. A máglyákat, melyen a halottat megégették, a rómaiak cypruságakkal ékesítették, s mind ők, mind pedig a görögök a sírokra is ilyen fákat ültettek. A régi keresztény remekművekben, festményekben és kőbe metszve ott látjuk a cyprust, mint a halálnak a képét. Dellile a cyprust, (mint a halál) a holtak barátnőjének s hamvaik védelmezőjének nevezi, s igen találóan olvassuk egy keleti költeményben. „A cyprus a szabadság fája, mert a sírodra ültetik, hiszen életed csak egy álom volt a börtönben, miglen a halál neked szárnyakat adott.“

4) A fenyőfa.

Komor sötétzöld levelei miatt a fenyő is a szomorúságnak és a halálnak jelképe. A rómaiaknál azon (ház elé állították, melyben halott feküdt s ágaiból azután raktak a máglyára is. Oroszországban divik a szokás, a koporsót, valamint az utat is, mely a halottas háztól a temetőig ve-

ze*, fenyőfaágakkal behinteni. Mamachi a fenyőt azon fák között említi, melyek a keresztény sírokon előfordulnak.

Nemo.

— Folyt köv. —

Kisebb közlemények.

— **Vidéki levél.** Marosvásárhelyt 1884. július 29. Főtisztelendő Szerkesztő Ur!! — Ritka szép ünnepély folyt le városunkban a pünkösdi utáni VIII. vasárnapon — ekkor mutatá be u. i. Nemes Dénes Félix sz. Ferencz-rendü áldozárpap a Mindenhatónak zsenge áldozatát a szent Ferenczrendiek helybeli templomában. A hívők szép számmal jelentek meg az új áldozár ünnepélyén, hogy részesüljenek áldásában. Az ünnepélyes „Veni Sancte“ után kezdetét vette a szent mise. A manuactori tisztet Pál Kap. János, a szent Ferenczrendiek helyi házának érdemes főnöke vitte, — a többi assistentia pedig a vidéki papság és az új misés szerzetesársaiából telt ki. Evangelium után Bodó Ádám gymn. tanár lépett fel a szöszékre, a honnan egy megható és magasztos alkalmi beszédet tartott, mely a megörökítést méltán megérdemli. Beszélt a papi hivatal méltóságáról, továbbá azon érdemeikről, melyeket a róm. kath. papok az emberiség fel-emelése körül szereztek. Végre neopresbiter felé fordulva, hatásos szavakkal buzdította őt, hogy szép pályáján mindig méltóan járjon. Lehetetlen e helyütt meg nem emlíkezni Mezey Ignác m. kir. honvéd hadnagy és Markaly Antal segédlelkész urakról. Az előbbi kítünő orgonajátékával, ez utóbbi pedig elragadóan gyönyörű énekével emelte nemcsak az ünnepélyt, hanem a hívek buzgóságát is. — A szent mise végeztével a kedves új pap mindenikünket — külön-külön — részesített áldásában, a diszes hívőközönség legnagyobb lelki épülésére. A mindenható Ur Isten áldása szálljon le rá is, hogy minden működését siker koszoruzza. — Az ünnepély után következett a fényes ebéd, szintén a sz. Ferencz-rendiek vendégszerető házánál. A kölcsönös tisztelet, becsülés és szeretet gyűjtötte ide s tartotta össze ezen — ha ne is nagy számu — de kedves társaságot, s ez emelte és élesztette azt a kedélyes, barátságos hangulatot, mely az egész társaságot előntötte. A gazdag ebédet jeles és szellemes toasztok fűszerezték, melyeknek hosszu sorát a helyi minoritaház főnöke kezdte meg — emelvén poharat dicsőségesen kormányzó Főpásztorunk ő excellentiájára. Utána az új misés mondott toasztott a sz. Ferencz-rendiek erdélyi tartományfőnökére, majd pedig a közbecsülésben lévő házi ur Pál János az új misésre. Számos pohárköszöntő mondatott még itt, a melyekről mind megemlékezni nagyon hosszadalmas volna, de a kiválóbbak közül fel kell említenem a régi jó idők egyik kedves alakjának, az „öreg Tamásy bácsi“-nak közkedveltségű és humoros modoráról hires megyebíróknak classicus latinsággal mondott dictióját a házi urra, továbbá a Mezey hadnagy urét az egész társaságra és a Csáky D. urét, ki szép szavakkal éltette Kovács Fezencz apát-plébános urat és még sokakat. — Most pedig a tisztelet- és szeretetreméltó új misésnek itt is őszinte szivemből kívánom, hogy: „Ad multos annos.“

Mártonffy Sándor.

Irodalom.

— Beküldetett: **„Mai jellemek.”** Beszélyek. Irta Maszlaghy Ferencz. Kiadja Buzárovits Gusztáv Esztergomban. 8. r. 335 lap. Tartalom: 1. A divatos sátán. — 2. Az utolsó órában. — 3. Az evangélium jegyes. Midőn a felette diszes kiállítású munka czimlapján megpillantám e szót „beszélyek” a csömör-láz kezdé borongatni hátamat, azt gyanítván, hogy ez egyike ama bódító burjánoknak, melyek a regény- és beszélyirodalom terét manapság oly dusan ellepik, melyek elkábítják az észet, megméltelyezik a szívet s végre az ördög kezébe terelik a lelket. Istennek hála! a láz csak egy pillanatig tartott s e szavak: „irta Maszlaghy Ferencz” olvasásánál kellemes melegség vonult át lényemen, s midőn végül a vonzó modorban és valóban szép irályljal irt három beszélyt csaknem megszakítás nélkül atolvastam, önkénytelenül felkiálték: pompás! rég nem vala ily élvezdus napom! — Valóban bámulatos erővel markol bele Maszlaghy a társadalom különböző retegeibe, hatalmas ecsetvonásokkal festi az örült nagyravagyást, a féktelen könnyelműséget, a fényűzést, pazarlást, divatos szédelgést és hibhagyást, s midőn az életmű, de megrögzött alakokat gunyorának villámaival pokolra sújtja, gyöngéd kezekkel emeli föl azokat, kiket a divatos társadalom hitükért, erkölcsükért és nemes érzelmeikért lábál tapos. — Midőn a főnnebb jelzett becesmum megjelenését e par halvány sorral jelezni szerencsénk van, tisztelettel kérjük olvasóinkat, s különösen a családapákat, es nevelőket, hogy e szívet, lelket nemesítő olvasmányt megszerezni sziveskedjenek.

— b) **„Jézus szents. Szívének Hírnöke.”** Szerkeszti Toth Mike. 1884. VIII. t. — Tartalom: 1. Marseille gyasza. — 2. A szents. Szív értelmezése. — 3. Nyári virágok. — 4. Anyank nagy Szíve. — 3. Reggel. — 6. Jézus sz. Szív. virág-kerete hazánkban. — 7. Az igaz bölcsesség. — 8. A hitélet mozzanatai hazánkban. — 9. Jézus sz. Szívének áldásai. — 10. Az életből. — 11. A papság megszentelése az ima-apostolság által. — A folyóirat egész évi ára 1 fjt 50 kr.

— c) **„Havi közlöny.”** Szerkeszti Tokody Odön. VII. évf. júliusi füzet. Tartalom: A jegyesek vizsgálata. — A modern sajtó befolyása a társadalomra s a kath. álláspont e téren. — A menyegzői bor megáldása. — Katonarendőri szabványok a közös hadseregbeli katonaság magatartásáról a szentséggel való nyilvános körmenetek alkalmával. — A sz. szertartások congregatiójának körirata a bold. Szűz XIX. százados születési évfordulójának ünneplése tárgyában. — Decr. s. Cong. Rit. quavad Titulares et Patromos Ecclesiae. — A magy. kir. Curia döntvényeiből. — Irodalom. — Személyzeti hírek. — Tárca. — Ara egész évre 4 fjt, félévre 2 fjt. Megrendelhető Temesvárt.

d) **„A szamosújvári örm. kath. gymnasium IX. Tudósítványa az 1884. tanévről.”** A 112 lapra terjedő értesítő elején 74 lapon át dr. Mártonfi Lajos értekezik a hazai örmények vezeték és keresztneveiről.

Kiadja: Az erdélyi r. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA. Dr. SANDORFFY NÁNDOR. STRAUBERT ÖDÖN. Dr. VERES FERENCZ.

A tanári kar 7 tanárból és 3 tanítóból állott, ezek közül okleveles tanár 2. — A beírt nyilvános tanulók száma volt 92, ezek közül kilépett 3, meghalt 1. — Másodrendű az I. osztályban 40 tanuló közül 14, a II. oszt. 22 tanuló közül 5, a III. osztályban 14 tanuló közül 4, a IV. osztályban nincs másodrendű.

A napi események köréből.

— **Apát avatás.** Aug. 3-án fog a székesegyházban végbemenni nsgs és ftdő *Balint Károly* cz. kanonok. kézdi-orbai főesperes és kézdi szent-leleki plébánosnak apáttá avatása. Ugyanezen alkalommal fogja püspök ur ő Nagyméltósága *Bakk Endre* vizaknai plébánosnak mellére a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét feltűzni.

— **Aranymise.** Nagy-Maros Hontmegye mezővárosa megható és ritka ünnepet ült f. hó 26-án midőn 18 év óta fáradszatólan és legbuzgóbb plébánosa, ftdő komjáthi *Thuránszky Herman* ur, mint ötvenéves áldozár jubileumi hálaáldozatát mutatá be a mennyei Atyának. Távirat és posta útján özönlöttek az üdvkiváratok a jubiláshoz, ezek között volt a primási Cancellária távirata is, értesítvén a jubilarist, hogy ő Emminentiája őt a szalkai kerület h. alesperesévé kinevezni kegyeskedett.

— **Teljesen magyará lett tanintézet.** A magyar-óvári gazdasági akadémia f. hó 26-ikától kezdve teljesen magyará lett. A II. évvel befejezett német tannyelvű kurzus hallgatói e napon gyűltek össze végbucsurá. A gyülekezés este 8 órakor volt az „Arany Kör” vendéglő előtt, honnét fátkyák fénye s katonazene mellett vonult a polgárok csatlakozása által megszaporodott tanuló ifjuság az igazgatóhoz, dr. Masch Antal lovaghoz. Itt egy tanuló bucsubeszédet tartott, kiemelte a magyar nemzet lovagiaságát, mely az idegennyelvű intézetet éveken át nem csak tűrte, hanem táplálta is.

— **Kitüntetés.** Király ő felsége báró Hornik Károly választott scardonai püspöknek, a bold. szűz Máriáról nevezett babolchai apátnak és osztálytanácsosnak a miniszteri tanácsosi címet és jelleget díjmentesen adományozta.

— **Kisdödővő.** Zágomban folyó évi szeptem. 1-én egy kisdödővő létesítettik 400 fjt. fizetés, lakás és failletményvel. Tudomásunk szerint ezt is a nemes keblű Szentkereszty Stephanie báróné ő méltóságának lehet köszönni.

— **Havazás júliusban.** Déli-Magyarországon Mehádia környékén e hó 21-ére annyira meghűlt a levegő, hogy havazott is egy kissé s a Hercules fürdő vendégei téli öltönyöket kerestek elő.

— **Sepsi-Szentgyörgyön** a szövézeti iskola és női ipartanműhely évváró vizsgálatai a napokban folytak le szép számu hallgatóság jelenlétében, — ott volt Pótsa József háromszékmegyei főispán és Binder Lajos háziipari felügyelő is; a növendékek kézimunkáinak kiállítása a legkényesebb igényeket is kielégítette.